

Narratives interseccionals en la lluita climàtica: explorant els vincles entre justícia climàtica i justícia sexual i reproductiva

MARÍA HERAS¹
mheras0@uoc.edu

HUG MARCH^{1,2}

¹ TURBA, IN3, Universitat Oberta de Catalunya

² Estudis d'Economia i Empresa, Universitat Oberta de Catalunya

Resum

La justícia climàtica, com a paradigma i com a discurs polític, ha agafat força en els últims anys i ha posat sobre la taula els impactes desproporcionats i la falta de participació de determinats col·lectius en la crisi climàtica així com la necessitat de parlar de poder, accés als recursos i justícia a l'hora d'abordar-la. El moviment per la justícia sexual i reproductiva vol expandir aquest discurs en considerar les influències estructurals i les condicions ambientals que modelen la vida sexual i reproductiva de les dones i identitats dissidents i com aquestes interseccionen amb altres injustícies derivades de la crisi climàtica. Mitjançant entrevistes a col·lectius i moviments socials, en el marc del projecte Amplificant la interconnexió entre la Justícia Climàtica i la Justícia Sexual i Reproductiva (juliol-desembre 2022) es va explorar com els moviments de justícia climàtica incorporen perspectives de gènere i de feminisme interseccional i com el moviment feminista tracta la qüestió climàtica amb l'objectiu final de reforçar la interconnexió entre aquests moviments a Catalunya, amb especial èmfasi en els moviments actius a la ciutat de Barcelona. En aquest article presentem i analitzem els

resultats centrals del projecte per reflexionar sobre les oportunitats i els reptes d'incorporar una mirada interseccional en la narrativa de lluita climàtica que vinculi justícia climàtica i drets sexuals i reproductius. Amb això volem compartir elements de reflexió que ajudin a construir narratives integradores d'aquestes dimensions fonamentals en la lluita enfront de l'emergència climàtica, així com reforçar les aliances emergents que ja estan sorgint.

Paraules clau:

interseccionalitat, feminismes, justícia climàtica, justícia sexual i reproductiva, narratives transformadores, emergència climàtica

1. Introducció: emergència climàtica, justícia i interseccionalitat

*“There is no thing as a single-issue struggle because we do not live single-issue lives”
Audre Lorde (1984)*

En un moment en què l'emergència climàtica ha guanyat protagonisme tant en els cercles acadèmics com en les polítiques públiques i en l'activisme, és crític mantenir viva la noció de justícia climàtica perquè la urgència que vivim no esborri les desigualtats constituents i resultants del canvi climàtic. Com Michael Dorsey (2007, p.14) argumentava fa més d'una quinzena d'anys, “la injustícia climàtica és la idea que el dany dels efectes nocius del canvi climàtic i dels processos productius i materials associats es distribueixen de manera desigual i cauen deliberadament i de manera desproporcionada sobre els [col·lectius] marginats i els desfavorits” (traducció pròpia). Seguint aquesta línia de pensament, el moviment de justícia climàtica, molt actiu en la darrera dècada, conceptualitza el canvi climàtic com un fenomen complex, no només biofísic, sinó també vinculat des del seu origen a dinàmiques socials, polítiques, econòmiques i culturals que conviuen en un sistema socioeconòmic concret. Aquestes dinàmiques generen múltiples formes d'opressió que interaccionen entre si creant o exacerbant desigualtats a escala individual (p. ex., de salut), a escala comunitària (p. ex. estils de vida, cultures) i pel que fa a l'estructura política (p. ex. governança) (Anguelovski i Roberts, 2011).

Del reconeixement del canvi climàtic com un problema ètic i polític, sorgeix la necessitat de parlar de poder, accés als recursos i justícia en l'abordatge de la crisi climàtica. El concepte de justícia climàtica adoptat el 1999 pel Climate Watch, situa el focus en el retiment de comptes i la responsabilitat de les emissions (en l'àmbit de les corporacions) i posa sobre la taula la necessitat d'activar la transició energètica (Svampa, 2020). Aquest concepte, que entén la crisi climàtica des d'una visió més integral, no es podria entendre sense el recorregut previ, durant dècades, de les lluites i moviments socials per la justícia ambiental. Des d'aquests moviments es conceptualitza i reivindica la justícia ambien-

tal en les seves tres dimensions. D'una banda la dimensió distributiva, en què es reconeixen responsabilitats, impactes i beneficis desiguals en la crisi climàtica, i la necessitat d'una distribució equitativa i igualtat de drets; d'altra banda, la dimensió de reconeixement, amb la legitimació de diferents actors, valors i formes de coneixement, així com el reconeixement, la restauració i la reparació dels danys causats, incloent-hi la transferència de recursos dels països responsables als més damnificats; i la procedimental, que reivindica, més enllà de l'equitat, la participació i la inclusió en la presa de decisions, incloent-hi els grups tradicionalment exclosos d'aquests espais (Schlosberg i Collins, 2014; Strange *et al.*, 2022). Així, el moviment de justícia climàtica reivindica els principis de sostenibilitat ecològica, justícia social, participació democràtica i rendició de comptes a la ciutadania (Chatterton i Feathers-tone, 2013), entre d'altres.

De manera complementària a aquestes demandes de justícia climàtica, durant la dècada de 2010 el marc interseccional comença a reivindicar-se dins de les polítiques d'adaptació i mitigació del canvi climàtic. La interseccionalitat neix com un marc teòric provinent de les lluites i estudis feministes de color (*black feminism*) que assenyala que en l'experiència individual d'una persona convergeixen múltiples categories socials (com ara la raça/ètnia, el gènere, l'orientació sexual o la classe social), que són reflex de diferents sistemes de privilegi i opressió socio-estructural a un nivell macro (com el racisme, el sexisme, l'heterosexisme o el classisme) (Bowleg, 2012; Rodó-Zárate, 2021). Des dels estudis ambientals i la geografia crítica es fan crides a expandir la lent crítica de la interseccionalitat cap al camp de la justícia climàtica (Mikulewicz *et al.* 2023). Anna Kaijser i Annica Kronsell (2014) assenyalen com l'anàlisi interseccional del canvi climàtic pot ajudar a visibilitzar la manera en la qual diferents individus i col·lectius es relacionen amb la crisi climàtica, a causa de la seva situació dins d'estructures de poder basades en categoritzacions socials dinàmiques i contextos específics. Tenir en compte aquestes situacions de partida és clau en el desenvolupament de polítiques de mitigació i adaptació inclusives, ja

que poden contribuir a aprofundir en aquestes desigualtats o a qüestionar-les i renegociar-les (García-Castillo i García-Romeral, 2023). D'altra banda, la interseccionalitat pot ajudar també a generar i legitimar altres formes de coneixement, històricament menystingudes en l'agenda climàtica (pel fet de pertànyer a col·lectius marginalitzats), que contribueixin a generar aliances entre diferents veus i, amb això, donar respostes més efectives i legítimes a la crisi climàtica. En aquest context Kaijser i Kronsell (2014) plantegen la necessitat de preguntar-nos quins coneixements s'estan privilegiant en l'abordatge de la crisi climàtica i com es relacionen aquests coneixements legítims amb categories socials i relacions de poder.

L'ecofeminisme i l'ecologia política feminista¹ (Elmhirst, 2017) emergeixen com a marcs interpretatius clau per analitzar des d'una perspectiva interseccional l'emergència climàtica. Precisament, en els darrers anys, la pandèmia provocada per la COVID-19 ha obert nous debats i connexions sota aquesta mirada interseccional. La geògrafa Farhana Sultana (2021), exponent de l'ecologia política feminista, aplica una mirada feminista i interseccional per explorar la superposició de la crisi climàtica i pandèmica en la reproducció estructural, material i discursiva de noves (i velles) injustícies. En la seva recerca explora com la crisi provocada per la COVID-19 ha creat nous reptes, vulnerabilitats i càrregues que se sumen a les injustícies generades o exacerbades per la crisi climàtica (Sultana, 2021). L'autora assenyala les similituds existents entre totes dues crisis entorn de les diferències de gènere en els impactes, com ara l'augment de la càrrega de treball de cures no remunerat, l'exposició diferencial al risc, l'augment de les violències de gènere o l'aprofundiment de la inseguretat en els mitjans de subsistència i la precarietat financera. Però també alerta de com aquestes diferències de gènere “es manifesten de forma diferenciada espacialment, temporalment i interseccionalment, i exposen deficiències sistèmiques ja existents i en creen altres de noves” (p. 448, traducció pròpia). Una mirada crítica a aquestes crisis requereix, per tant, entendre les complexitats i els contextos locals, i reconèixer el rol fonamen-

tal que té també l'espai, ja que són les diferències interseccionals “coconstitutives d'històries de colonialisme, imperialisme i modernització” (p.449, traducció pròpia).

Una d'aquestes complexitats és la que fa referència a l'eix canvi climàtic i drets sexuals i reproductius. Si els moviments de justícia climàtica, els ecofeminismes, i el marc interseccional posen sobre la taula els impactes desproporcionats i la falta de participació de determinats col·lectius en la crisi climàtica (p. ex. comunitats de color, comunitats indígenes, dones o col·lectius de baix nivell socioeconòmic), el moviment per la justícia sexual i reproductiva expandeix aquest diàleg als drets sexuals i reproductius per considerar les influències estructurals i les condicions ambientals que modelen la vida sexual i reproductiva de les dones i identitats dissidents, especialment de col·lectius històricament marginalitzats i vulnerabilitzats pel sistema (dones racialitzades, dones amb baix nivell socioeconòmic, col·lectiu LGTBIQ+) (Mandell *et al.*, 2018). Aquest moviment amplia en les últimes tres dècades el que inicialment al Nord Global podia ser considerat un moviment unidimensional (enfocat en la lluita feminista pel dret a l'avortament) a un moviment internacional compromès amb un marc més ampli de justícia social en el qual els drets sexuals i reproductius (DSIR) i la capacitat de decidir es defineixen i entenen dins d'un context sociopolític concret (Di Chiro, 2008).

En aquest article, a través d'un cas d'estudi qualitatiu a l'àrea metropolitana de Barcelona explorem com els moviments de justícia climàtica incorporen perspectives de gènere i de feminisme interseccional i com el moviment feminista en defensa dels DSIR tracta la qüestió climàtica. L'objectiu d'aquesta anàlisi és poder identificar elements dins dels seus discursos per contribuir a construir narratives transformadores i discurs polític al voltant de l'eix DSIR i canvi climàtic, des d'una perspectiva feminista i interseccional, que integri la justícia social i indueixi a polítiques més transformadores.

1. Recomanem la lectura del número 54 de la revista *Ecología Política*, “Ecofeminismos y ecologías políticas feministas” per aprofundir en aquestes aproximacions (disponible a <https://www.ecologiapolitica.info/producte/54-ecofeminismos/>).

2. Justícia sexual i reproductiva: de què parlem i per què vincular-la a la lluita climàtica²

La noció de justícia sexual i reproductiva parteix dels drets sexuals i reproductius (DSIR), com a drets que garanteixen l'accés a una salut sexual i reproductiva plena, i és travessada i amplificada per una dimensió de justícia social. Aquesta dimensió de justícia persegueix garantir, no només l'accés individual de les persones als DSIR, sinó les condicions d'igualtat i autonomia necessàries per trencar opressions i violències històriques i garantir que les persones i comunitats tinguin el poder (social, polític, econòmic) per prendre les seves decisions en relació amb els seus cossos, sexualitats i gèneres (Forward Together, 2018).

Dins del context català, l'exercici lliure dels DSIR pot organitzar-se al voltant de tres demandes clau: el dret a una vida lliure de violències, l'accés igualitari de les persones als serveis públics de salut sexual i reproductiva i les infraestructures públiques de cures, i les xarxes informals de suport com a espais fonamentals de cures. El dret a una vida lliure de violències (sexuals, de gènere, institucionals, etc.) s'entén com un element transversal clau per a l'autonomia de la persona, la presa de decisions i l'exercici d'una vida sexual plena. Aquesta reivindicació es plasma tant en reacció amb la violència física i la criminalització que pateixen moltes dones i identitats dissidents, sobretot al Sud Global, com a la violència institucional que s'exerceix moltes vegades des dels serveis públics. S'emfatitza també el dret al «vivre sabrosos» (concepte presat de les lluites d'Amèrica Central i del Sud), és a dir, a gaudir el plaer del propi cos com a element fonamental de les reivindicacions entorn d'una vida sense violències. Una altra de les reivindicacions principals és l'accés igualitari de les persones als serveis públics de salut sexual i reproductiva, independentment del seu origen socioeconòmic o racial, l'estatus legal, el gènere, etc. S'identifiquen les desigualtats socials de l'actual sistema socioeconòmic com a factors de vulnerabilització en l'àmbit sanitari amb impacte

directe en els DSIR. Davant d'aquesta situació, el paradigma de la justícia sexual i reproductiva (JSR) reivindica l'accés ple i garantit per a totes les persones i l'eliminació de les barreres i violències institucionals al voltant dels DSIR que hi ha actualment, com per exemple, l'accés diferenciat segons el territori, la manca d'informació o les discriminacions envers certs col·lectius. Això passa, d'una banda, per l'accés efectiu a una sanitat universal garantida, que compleixi a la pràctica amb el marc normatiu vigent. De l'altra, l'accés igualitari implica la necessària coexistència de paradigmes diversos de salut, que puguin acollir diferents sensibilitats, coneixements i maneres d'operar en la salut sexual i reproductiva. La JSR qüestiona no tan sols l'accés als serveis públics sinó el que des d'aquests s'ofereix i fins a quin punt són capaços d'acollir diversos perfils de persones des de maneres diverses d'entendre i practicar la salut per garantir una autonomia real i no reproduir violències (p. ex. respecte a l'avortament). Des d'aquesta postura es reivindiquen transformacions dins dels serveis públics per fer-los més inclusius, així com la necessitat que aquests es complementin amb les xarxes informals de suport, com a espais fonamentals de cures. Aquestes xarxes informals o comunitàries, nascudes del suport espontani entre persones vinculades a xarxes comunitàries que ofereixen serveis i suport de forma oberta, s'entenen no només com a complement dels espais i xarxes formals o institucionalitzades, per compensar les mancances del sistema públic, sinó com a espais fonamentals de sosteniment mutu i de creació d'alternatives, que cal defensar i reforçar. Com a espais d'autonomia, aquestes xarxes posen en pràctica altres paradigmes, des de les cures i el reconeixement de l'autonomia de les persones afectades a l'acolliment d'altres formes de fer i pensar la realitat.

Aquestes dimensions es treballen, des dels col·lectius de JSR, per mitjà de l'orientació, l'acompa-

2. La conceptualització presentada en aquesta secció es basa en una part dels resultats de la recerca (grup de discussió focal amb membres dels col·lectius en defensa dels DSIR; vegeu secció 3).

nyament i l'atenció directa a col·lectius afectats, la sensibilització, l'activisme al carrer, l'educació i la incidència política. Respecte a aquesta última, en els darrers anys s'estan ocupant espais dins de l'agenda política climàtica, per reivindicar acords i transicions ecosocials justes i sensibles al gènere. Un dels espais més visibles es troba en el desenvolupament de polítiques climàtiques a escala internacional, amb agrupacions com el Grup de Dones i Gènere (Women and Gender Constituency) dins de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (CMNUCC) o el Women's Major Group, dins del Programa de Nacions Unides per al Medi Ambient. Des d'aquests espais es denuncia la relació entre el canvi climàtic i el deteriorament dels drets sexuals i reproductius (p. ex., amb l'increment de violències sexuals i de gènere), així com l'impacte que determinades mesures d'acció climàtica poden tenir exacerbant aquesta vulneració de drets (p. ex. en els debats sobre natalitat), i recorda que l'exercici dels drets sexuals i reproductius per part de les dones és un afer de drets humans i no un vehicle per acabar amb els efectes del canvi climàtic (Women Deliver, 2021). Més enllà dels impactes, es denuncia també la insuficient, encara, participació de les dones i identitats dissidents en els espais d'acció i decisió climàtica i es reclama una transformació sistèmica i estructural, arrelada en transicions ecosocials justes i models feministes decoloniales, que puguin abordar la crisi climàtica des del seu origen i permetin una participació adequada de tots els col·lectius afectats.

D'entre l'escassa literatura que vincula els DSIR i l'adaptació al canvi climàtic, volem destacar l'informe *Salud y Derechos Sexuales y Reproductivos en los procesos del Plan Nacional de Adaptación* (NAP Global Network i Women Deliver, 2020). Aquest informe analitza 19 plans nacionals d'adaptació al canvi climàtic per explorar fins a quin punt s'hi inclouen i reconeixen els DSIR. L'informe identifica una atenció limitada als DSIR en aquests plans, tot i que la salut representa un espai prioritari dins de les accions d'adaptació al canvi climàtic. Davant d'aquestes llacunes, sembla necessari visibilitzar més els impactes i les connexions entre salut sexual i reproductiva i canvi climàtic. En aquesta línia, com a recomanacions resultants de l'anàlisi, l'informe insta a generar mecanismes de coordinació entre les administracions competents en matèria de salut, igualtat de gènere i canvi climàtic per tal de garantir la combinació adequada de

coneixements especialitzats en tot el procés de presa de decisions sobre adaptació i mitigació. D'acord amb el mateix informe, els DSIR s'haurien d'incloure en les avaluacions de vulnerabilitat per proporcionar evidència empírica amb la qual generar una base de coneixement situat per identificar accions rellevants en cada territori.

Prenent com a referència aquest context, i subratllant la necessitat de més recerca sobre els vincles entre DSIR i canvi climàtic, el nostre estudi s'ubica dins del projecte Amplificant la Interconnexió entre la Justícia Climàtica i la Justícia Sexual i Reproductiva (2022-2023). Aquest projecte ha estat orientat a la generació d'evidència empírica, reflexions i aliances entre els moviments feministes vinculats a la defensa dels DSIR i els moviments de justícia climàtica a Catalunya, per contribuir a construir narratives transformadores i discurs polític al voltant de l'eix canvi climàtic - DSIR i aportar al disseny i implementació d'accions d'incidència política, social i sensibilització des d'una mirada interseccional.

3. Metodologia

Aquesta recerca, desenvolupada en el marc del projecte Amplificant la Interconnexió entre la Justícia Climàtica i la Justícia Sexual i Reproductiva, es va dissenyar com un cas d'estudi qualitatiu a l'àrea metropolitana de Barcelona, desenvolupat en dues etapes entre els mesos de juliol i desembre de 2022. La primera etapa de la recerca va consistir en una revisió bibliogràfica, des de l'ecologia política feminista i els ecofeminismes, la justícia ambiental i els estudis ambientals crítics, sobre la intersecció entre feminismes (amb perspectiva àmplia i en tota la seva diversitat) i justícia climàtica en les lluites socioambientals a escala global. Aquesta revisió ens va servir per elaborar un marc conceptual amb què contextualitzar l'informe i l'anàlisi de resultats, i per guiar el disseny del treball empíric. La segona etapa va consistir en el disseny del treball de camp i la seva implementació i anàlisi. La metodologia de recollida de dades va incloure dues eines: 1) una entrevista semiestructurada d'una hora de durada a actors de moviments de justícia climàtica (representant a nou col·lectius) i cinc representants d'administracions (un total 12 entrevistes); i 2) un grup de discussió focal de dues hores, amb cinc actors dels col·lectius/moviments de defensa dels DSIR (representant a sis col·lectius). Totes dues eines es van plantejar de manera estratègica no només per generar dades conjuntament, sinó per provocar una reflexió i una discussió que pogués ser d'utilitat per a la creació d'aliances.

Respecte a la participació, de manera estratègica vam seleccionar col·lectius clau vinculats als moviments de justícia climàtica i de justícia sexual i reproductiva, i vam afegir-hi algunes administracions locals i regionals, com a mirall complementari per a l'anàlisi. Els actors participants de moviments de lluita climàtica van ser seleccionats mitjançant un mapatge d'actors previ, que es va centrar de forma estratègica en la Xarxa de Justícia Climàtica de Catalunya, com a iniciativa que recull, en l'actualitat, els principals col·lectius articulats al voltant de l'activisme climàtic a Catalunya. Els actors participants de moviments de defensa dels DSIR i justícia sexual i reproductiva van ser identificats per mitjà de l'Associació de Drets Sexuals i Reproductius, com a entitat ubicada al centre d'aquesta lluita a Catalunya. Paral·lelament, cinc actors repre-

sentants d'administracions locals (Ajuntament de Barcelona) i regionals (Àrea Metropolitana de Barcelona, Generalitat de Catalunya) es van escollir pel seu àmbit d'acció i competències vinculades a la lluita climàtica o als DSIR. L'anàlisi en l'àmbit administratiu es va plantejar com a complementària a l'anàlisi principal (enfocada en moviments socials) per identificar possibles finestres d'oportunitat per connectar discursos en el context actual. A les taules 1-3 es recullen els actors participants, classificats segons tipus d'entitat i àmbit d'acció.

Les dades recollides en les entrevistes i el grup de discussió focal van ser analitzades, de forma qualitativa, mitjançant el programari d'anàlisi Atlas.ti, per identificar categories temàtiques emergents. En aquest article, ens centrem en la part de l'anàlisi enfocada en la conceptualització i els discursos al voltant de la justícia climàtica i les connexions amb la justícia sexual i reproductiva així com en la conceptualització i les reivindicacions al voltant de la justícia sexual i reproductiva. Per a l'anàlisi de les entrevistes amb administracions, en aquest article i per motius d'enfocament, hem tingut en compte només aquelles entitats vinculades directament amb la lluita climàtica (Oficina de Canvi Climàtic i Sostenibilitat de l'Ajuntament de Barcelona, Oficina Catalana del Canvi Climàtic de la Generalitat de Catalunya, Servei de Sostenibilitat i Educació de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, i Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament).

Taula 1. Moviments de justícia climàtica que van participar en l'estudi (entrevistats*)

#	Nom de l'entitat	Tipus d'actor
1	Extinction Rebellion Barcelona	Col·lectiu
2	Ecologistes en Acció	Confederació
3	Enginyeria Sense Fronteres	ONG
4	Aliança contra la Pobresa Energètica	Xarxa
5	Observatori del Deute en la Globalització	Associació
6	Xarxa per la Sobirania Energètica	Xarxa
7	Acció Ecofeminista	Col·lectiu
8	Entrepobles	ONG
9	Xarxa d'Economia Solidària	Xarxa d'entitats

Taula 2. Organitzacions de DSIR que van participar en l'estudi (grup de discussió focal)**

#	Nom de l'entitat	Tipus d'actor
1	L'Associació Drets Sexuals i Reproductius	Associació
2	Creación Positiva	Associació
3	Calala Fondo de Mujeres	Associació
4	Mika	Associació/col·lectiu
5	Entrepobles	ONG
6	Xarxa de Dones per la Salut	Xarxa

Taula 3. Entitats de l'Administració pública que van participar en l'estudi (entrevistades)

#	Nom de l'entitat	Tipus d'actor
1	Servei de Sostenibilitat i Educació, Àrea Metropolitana de Barcelona	Administració pública
2	Oficina de Canvi Climàtic, Ajuntament de Barcelona	Administració pública
3	Oficina Catalana del Canvi Climàtic, Generalitat de Catalunya	Administració pública
4	Institut de les Dones Secretaria de Feminismes, Generalitat de Catalunya	Administració pública
5	Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, Generalitat de Catalunya	Administració pública

* Per a les persones entrevistades dels moviments de justícia climàtica fem servir l'acrònim PC

** Per a les persones entrevistades de les organitzacions DSIR fem servir l'acrònim PD

4. Elements de narrativa interseccional en els discursos de canvi climàtic

4.1. INTERSECCIONALITAT, (ECO)FEMINISMES I JSR EN ELS MOVIMENTS DE JUSTÍCIA CLIMÀTICA

En totes les entrevistes, la mirada interseccional apareix com un element clau per entendre els discursos i les pràctiques del conglomerat de col·lectius dins del moviment per la justícia climàtica avui en dia, un moviment amb marcada vocació interseccional i ecofeminista. La interseccionalitat és entesa per les entrevistades tant des de la convergència de categories d'opressió i desigualtat en la diagnosi dels impactes i la proposta de solucions dins de la crisi climàtica, com des de la intersecció de moviments i lluites en llurs pràctiques per abordar aquestes desigualtats i opressions i construir un món més just i ecofeminista. En aquest sentit, la lluita climàtica s'entén cada cop més com una lluita transversal, que ha de coordinar-se amb altres lluites socials, com la feminista o l'antiracista. D'aquesta manera s'articula una conceptualització de la crisi climàtica des d'una mirada sistèmica, que posa l'èmfasi en l'anàlisi crítica del sistema que produeix la crisi ecosocial actual com una superposició de crisis (social, ecològica/biodiversitat, econòmica, política, cultural, de cures), dins de les quals es troba la crisi climàtica:

Per a nosaltres, la justícia climàtica és la defensa i la lluita per unes estructures, per un canvi de model, sistèmic i estructural per aconseguir que hi hagi una resiliència en la nostra interacció amb el medi i amb el planeta, amb els recursos naturals. Entenem que l'actual model i sistema, que és el capitalista i heteropatriarcal, és biocida i extractivista i destrueix el medi i els recursos. Per tant, la justícia climàtica és la defensa d'un altre model i, en aquest sentit, la defensa de construcció de transicions ecosocials i ecofeministes per arribar a aquest altre model que hem de

construir de manera democràtica, participada, també molt relocalitzada. Pensem que les alternatives es construeixen, i es poden construir de manera descentralitzada, però ha de ser una proposta que ens serveixi a totes, que arribi a tots els éssers i conjunts d'ecosistemes planetaris (PC5).

Des d'aquesta conceptualització, els moviments i col·lectius aborden la noció de justícia climàtica en les seves vessants distributiva, restaurativa i procedimental. Des de la dimensió distributiva de la justícia climàtica, s'identifiquen responsabilitats, impactes, i beneficis diferenciats i es reconeix el rol històric de dominació Nord Global - Sud Global, traduït en relacions històriques de (neo) colonialisme i extractivisme. El reconeixement de les desigualtats en les responsabilitats i impactes (tant a escala local com global) esdevé un punt de partida per a reivindicacions més àmplies que entronquen amb demandes de justícia restaurativa, és a dir reconeixement i reparació dels danys causats, majoritàriament des del Nord Global envers el Sud Global. El paradigma del deute ecològic és un bon exemple d'aquesta vessant restaurativa, i obre la porta a noves demandes com el deute de cures. Aquesta dimensió restaurativa es connecta amb el reconeixement de les lluites i la llarga trajectòria de resistències al Sud Global que són exemple i referència per als col·lectius de justícia climàtica. D'altra banda, al nucli de les reivindicacions dels col·lectius hi trobem una tercera pota de la justícia ambiental, la justícia procedimental. Per mitjà d'aquesta s'articulen demandes que transcendeixen l'enfocament tècnic o tecnològic de les solucions i advoquen per una transició ecosocial més inclusiva. La democratització econòmica, la redistribució de recursos, la participació i l'accés a la presa de decisions, o l'ampliació i el reforçament dels drets s'entenen en aquesta transició com a ingredients fonamentals. En aquest context, les sobiranes i els drets col·lectius emergeixen com a dos elements clau per vertebrar la justícia climàtica. Les sobiranes passen per la capacitat

real de decidir en tots els àmbits travessats per la crisi ecosocial (sobirania dels cossos, sobirania energètica, alimentària, econòmica, etc.), mentre que els drets s'entenen des d'una vessant col·lectiva, més enllà de la defensa de drets humans individuals. De manera connectada amb la defensa dels drets col·lectius, la justícia climàtica també es nodreix del discurs sobre la defensa dels serveis públics i la gestió públic-comunitària:

I des d'aquí, per a nosaltres, justícia climàtica seria això: el dret dels pobles a decidir sobre els seus recursos i territoris, la participació. No només accedir als recursos, sinó accedir-hi i decidir sobre aquests recursos: quins models de gestió volem, públics i públic-comunitaris. Des de l'empoderament de la ciutadania (PC1).

En aquest sentit, parlant de sobirania, vam fer un taller sobre energia, un altre relatiu a l'aigua i un sobre habitatge i cures. Després algunes formacions internes vinculades a aquesta qüestió, sempre amb la idea de la necessitat de decidir i d'entendre que, molts cops, no parlem de drets individuals, sinó de drets amb una dimensió col·lectiva, i que, per tant, són drets col·lectius a defensar i a treballar (PC2).

Més enllà del marc de la justícia ambiental, els ecofeminismes i les economies feministes impregnen i vertebraren els discursos, tant en la diagnosi com en les reivindicacions associades a la lluita climàtica. En la diagnosi que es fa de la crisi climàtica, s'identifica el mateix sistema –capitalista, extractivista, heteropatriarcal– com a opressor de la natura i de les dones/identitats dissidents i altres col·lectius marginalitzats, invisibilitzant o mercantilitzant de manera precària les tasques de reproducció social i de regeneració ecològica que són fonamentals per sostenir la vida i els ecosistemes. Com comentava una entrevistada, és en la «defensa del nostre temps, treball i recursos, on els ecologismes i els feminismes s'encreuen» (PC5). D'altra banda, també s'identifiquen les de-

sigualtats de gènere com a agreujants del risc de patir vulnerabilitats socioambientals existents que també s'articulen amb els riscos climàtics, com és el cas, per exemple, de la pobresa energètica, amb un impacte més grans en dones, especialment les de més edat, i que comporta més vulnerabilitat als extrems tèrmics. Enfront d'aquest sistema opressor, l'ecofeminisme es reivindica per mitjà de la necessitat de reconeixement de les vulnerabilitats dels cossos i les persones en les diferents etapes vitals, les quals generen relacions d'interdependència, però també d'ecodependència amb l'entorn, necessàries per garantir i sostenir la vida. Les economies feministes es reivindiquen en el discurs de moltes entrevistades per tornar a posar les cures i la sostenibilitat de la vida al centre del nostre sistema, així com garantir les condicions que permetin viure vides dignes. Des d'aquesta perspectiva, es reconeix la importància fonamental de les tasques de reproducció social i la democratització de les cures, repensant i transformant la distribució dels nostres temps i feines i les nostres relacions amb l'entorn:

Posar sobre la taula que quan parlem d'energia hem de parlar de feminismes, perquè l'energia no només passa per una dimensió productiva, sinó que el consum està travessat per les cures; quan parlem d'aigua, també, perquè sense aigua no hi ha vida i moltes de les tasques de reproducció social i de reproducció de la vida quotidiana no es podrien dur a terme; quan parlem d'habitatge des dels moviments climàtics no es només en termes de rehabilitació, és en termes de cures també, i així amb el tema de l'alimentació i en cada una de les qüestions... Al final és entendre que són indesitjables, les qüestions feministes i ecologistes (PC2).

Respecte a l'encaix concret de la JSR dins dels moviments de justícia climàtica, aquesta noció no està present de forma general dins dels discursos dels col·lectius entrevistats i només un d'aquests té una línia específica de treball al voltant dels DSIR i de la justícia sexual i reproductiva, independent de l'àrea de justícia climàtica. Malgrat això,

els DSIR estan presents en la feina d'alguns dels col·lectius, des de: i) la reivindicació de recuperació de sobirania, que inclou la sobirania sobre el propi cos (vehiculada amb lemes com ara "El nostre cos és el nostre primer territori a defensar"); ii) la denúncia dels impactes ambientals en la salut i la vida sexual, com és el cas dels efectes sobre la salut reproductiva de la contaminació hormonal provocada per l'ús d'agrotòxics o l'impacte de la pobresa energètica sobre la vida sexual. Volem remarcar que totes les persones entrevistades dels col·lectius de justícia climàtica veuen la connexió i expressen interès per vincular totes dues temàtiques. S'esmenten també necessitats i reptes, com la manca de coneixement específic i la necessitat de formació, o la necessitat de treballar-ho en xarxa, ja que impulsar noves línies dins del treball limitat del col·lectiu de vegades és complicat i més lent. Des d'un dels col·lectius que ja treballa amb DSIR, es reconeix que és encara un repte treballar la JSR perquè no hi ha tantes referències pràctiques que vinculin aquest concepte amb la crisi climàtica, en contrast amb d'altres com la sobirania alimentària o l'energètica:

[...] Els ecofeminismes moltes vegades referencien exemples de sobirania alimentària i ara també energètica, però és que per a nosaltres la defensa dels drets sexuals i reproductius i de les necessitats immaterials, l'accés a l'educació i a la salut, també han d'estar en el focus de la proposta ecofeminista, perquè al final també parlem de recursos. [...] Sempre que parlem de la proposta ecofeminista englobem també la defensa d'aquestes necessitats immaterials que són també materials, o sigui, el nostre gaudi i poder fer amb el nostre cos el que vulguem i en aquest sentit també del dret a les sobirania reproductives o drets col·lectius. Són els dos conceptes que referenciem. Per ser honestes, és un repte per a nosaltres també perquè d'alguna manera no trobem tantes referències des d'aquí. En canvi des de l'altra banda sí, des de la sobirania alimentària (PC5).

4.2. ELEMENTS D'INTERSECCIÓ DELS MOVIMENTS DE LLUITA PELS DSIR AMB LA JUSTÍCIA CLIMÀTICA

En el grup de discussió focal amb els col·lectius de JSR i de defensa dels DSIR es van emfatitzar aspectes al voltant de la conceptualització de la justícia sexual i reproductiva, la seva tasca en defensa dels DSIR i la crisi climàtica, que hem identificat com a elements d'intersecció amb el moviment de justícia climàtica. La introducció del concepte de JSR neix precisament de la voluntat de transcendir el pla individual en la defensa dels DSIR i treballar des d'un paradigma sistèmic, que lluiti per transformar els contextos socials, polítics i econòmics que generen opressions i violències i garanteixi condicions reals d'igualtat i autonomia en la presa de decisions. Des d'aquesta comprensió, la noció de justícia social emergeix com a concepte clau per aterrar aquesta convergència entre JSR i justícia climàtica.

A nivell discursiu, la justícia social permet ubicar-se en una mateixa esfera de lluites en defensa dels drets humans i contra un sistema capitalista «espoliador» de cossos, drets i territoris, enfront del qual es reivindica la «justícia des de baix» per combatre desigualtats i opressions. Aquesta justícia «des de baix» posa l'èmfasi en el treball necessari d'articulació i escolta des dels espais comunitaris, els col·lectius que treballen amb persones afectades i els moviments socials, per crear coneixements i propostes des de la base social amb impacte polític i institucional:

Entonces esto de justicia tiene que ver con algo que viene desde abajo hacia arriba. No como quizás ahora en este territorio (Europa), habitándolo, hemos visto que muchas cosas es como que bajan: hay una ley (del Estado) y baja este conocimiento (a la sociedad). Y el aprendizaje que nosotras traemos es totalmente lo contrario: dar este espacio (a las bases), luchar y sobre todo resistir, porque una vez que lo tienes te lo quieren quitar. Entonces eso para mí se vincula con la justicia, con proteger eso y que ese conocimiento, esa

lucha de base, suba, dando voz y respetando y cuidando estas voces que al final son las que están en primera línea. (...) Nosotras sabemos que colectivizando todos estos procesos, también se vive de otra manera, una mucho más cuidada. Entonces la justicia tiene que ver con eso para nosotras. (PD4.)

Aquesta reivindicació de justícia social es veu travessada pels feminismes, que posen la vida i les cures al centre. D'una banda, de manera similar als moviments de justícia climàtica, la defensa de la vida i les cures s'associa amb la defensa dels serveis públics, reivindicant l'accés igualitari als serveis públics de salut sexual i reproductiva, independentment de l'origen socioeconòmic i racial, l'estatus legal, el gènere, etc. S'identifiquen les desigualtats socials de l'actual sistema socioeconòmic com a factors de vulnerabilització en l'àmbit sanitari amb impacte directe en els DSIR. Enfront d'aquesta situació, el paradigma de la JSR reivindica l'accés ple i garantit per a totes les persones i l'eliminació de les barreres i violències institucionals al voltant dels DSIR que hi ha actualment:

Para nosotras (JSR) es generar todas las acciones que garantizan realmente el acceso, que las personas puedan ejercer libremente sus derechos sexuales, este es el tema de justicia. Y desde aquí vemos que no todas las personas tienen las mismas condiciones, entonces generar estas acciones para realmente poder llegar a situaciones de igualdad y de garantizar lo máximo posible y disminuir los riesgos en este proceso. Acciones que posibiliten, primero, promocionar los DSIR, porque todavía hay una gran laguna, y por tanto todas las acciones que permitan garantizar estos derechos, sobre todo en las líneas de la autonomía (PD3).

D'altra banda, la noció feminista de cos-territori representa un element clau de connexió entre feminismes i lluita climàtica, per mitjà del vincle entre drets humans, sobirania i justícia ambiental. El dret a una vida lliure de violències (sexuals, de gènere, institucionals, ambientals, etc.) i a gaudir del plaer del propi cos, s'entenen com a elements transversals clau per a l'autonomia de la persona, la presa de decisions i l'exercici d'una vida plena. Les participants del grup focal comparteixen projectes a Amèrica Central i del Sud que reflecteixen aquesta connexió, projectes amb dones en defensa del territori, que vinculen la vulneració de drets sexuals i altres violències de gènere amb l'expulsió de persones del seu territori i/o la degradació dels seus ecosistemes (per exemple, projectes extractius, de grans infraestructures, etc.). Dins d'aquestes lluites de dones defensores del territori, les nocions de justícia distributiva, restaurativa i procedimental es retroalimenten i es nodreixen en l'encreuament dels moviments feministes i ecologistes, a través de demandes de participació directa, altres models de governança, i més àmpliament, la defensa de la sobirania dels cossos i els territoris. Aquesta defensa dels cossos i els territoris, necessita, però, memòria i justícia restaurativa per reconèixer i reparar les relacions d'explotació històriques (de les dones, dels territoris, de grups i comunitats concretes) que s'han produït des de l'eix de dominació Nord-Sud Global i no replicar les mateixes lògiques de dominació o hegemonia patriarcal, colonials i capitalistes, des de nous models. A través del grup focal, els col·lectius de JSR reivindiquen la necessitat de memòria històrica per revisar críticament aquestes relacions, i des d'aquesta memòria mirar al futur. És rellevant mencionar que aquests col·lectius també clamen la necessitat des del Nord Global de renunciar i cedir els privilegis i escoltar i aprendre de les propostes i vivències dels col·lectius que han sigut històricament oprimits.

4.3. JUSTÍCIA CLIMÀTICA I DSIR A NIVELL INSTITUCIONAL DE CIUTAT DE BARCELONA, METROPOLITÀ I CATALÀ

Totes les entitats lligades a l'Administració pública en l'àmbit català, de l'àrea metropolitana i de la ciutat de Barcelona consultades tenen en compte dins de la seva acció en matèria climàtica un diagnòstic i un discurs que reconeix i emfatitza les desigualtats socials. La justícia climàtica s'aborda majoritàriament des d'un enfocament

sobre impactes i vulnerabilitats diferenciades, és a dir, des de la seva dimensió distributiva. Aquesta dimensió distributiva emergeix com l'element més present i compartit dins del conjunt d'entitats entrevistades en preguntar-los pel concepte de justícia climàtica i com l'aborden (o no) des de la seva entitat. Dues entitats entrevistades operen explícitament sota el paradigma de la justícia climàtica. En el cas de l'Oficina de Canvi Climàtic i Sostenibilitat de l'Ajuntament de Barcelona (OCC-BCN), es fa explícitament sota un eix específic de justícia climàtica dins del Pla Clima. La justícia climàtica es defineix en la seva dimensió distributiva, reconeixent responsabilitats i impactes desiguals, tant entre països com a escala local i la diferenciació segons categories que interseccionen (estatus socioeconòmic, gènere, origen, edat). Més enllà del pla ètic, la justícia climàtica s'entén també com una condició indispensable per garantir l'efectivitat de les mesures d'acció climàtica, per poder arribar a tot l'espectre poblacional. D'altra banda, des de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD) es treballa des de la justícia ambiental, dins de l'enfocament de gènere i drets humans que vertebrava les polítiques de cooperació.

Encara que la justícia climàtica no representi un eix formal d'acció en la resta d'entitats o no s'usi com a concepte explícitament, aquestes sí que aborden algunes qüestions relacionades sense incorporar-hi aquesta etiqueta. A escala catalana, l'Oficina Catalana de Canvi Climàtic (OCCC) de la Generalitat opera a la pràctica sota el paradigma de les vulnerabilitats, reconeixent les desigualtats socials que intervenen en la crisi climàtica i utilitzant conceptes com «socialment just», «socialment equitatiu», «vulnerables» o «desfavorits». De manera similar, des de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), s'aplica una perspectiva de les vulnerabilitats, per exemple, amb la creació d'un índex de vulnerabilitat al canvi climàtic (IVAC) (vegeu Garcia-Sierra i Dome-ne, 2022), que hauria de contribuir a identificar vulnerabilitats territorials en funció de variables com el gènere, l'edat o el nivell socioeconòmic, entre d'altres.

Sota aquesta mirada, la interseccionalitat s'entén com l'existència de diferents categories socials que agreugen els impactes del canvi climàtic i han de tenir-se en compte en l'acció climàtica. En la majoria dels casos, significa treballar en estreta col·laboració interdepartamental, per combinar coneixements des de diferents àrees (salut,

drets socials, planificació urbana, medi ambient) i garantir que cobreixen les diferents temàtiques i sectors afectats. Des de la pròpia pràctica de les entitats observem espais d'interès en aquesta intersecció. Des de l'ACCD, les línies de treball (des de les subvencions o la cooperació directa) amb dones defensores de la terra i en defensa dels drets de les dones representen eixos d'intersecció amb els ecofeminismes i mostren un paral·lelisme temàtic amb el treball de molts dels col·lectius i moviments socials consultats (tant de l'àmbit ecosocial com dels DSIR). Des de l'OCC de l'Ajuntament de Barcelona, hi ha un impuls en els estudis i la recerca aplicada per identificar els actors més impactats des d'una mirada interseccional que reculli diversos factors, com el gènere, l'edat i l'estatus socioeconòmic, però també uns altres de no tan estudiats, com la diversitat funcional, la salut mental o les malalties cròniques.

En ser preguntades per la perspectiva de gènere en l'acció climàtica i el tractament dels DSIR, les entitats públiques consultades aborden el gènere majoritàriament des del treball amb dones i excepte en el cas de l'ACCD, els DSIR estan absents de l'agenda. Sobre el gènere, aquest s'aborda sobretot des dels objectius de paritat i igualtat de condicions per a les dones, mentre que el feminisme, com a paradigma explícit i més ampli, està o poc representat o absent en el discurs. L'etiqueta "feminisme" genera diverses tensions quan les persones entrevistades associen la identificació del terme com: *un corrent ideològic concret*, que tensa políticament i dificulta la seva aplicació quan no està alineat amb el corrent polític que governa; *activisme de carrer*, amb el qual la tasca administrativa ha de diferenciar-se; o *un marc poc connectat* amb la gestió climàtica a la pràctica, difícil d'aterrar en el dia a dia. Cal remarcar, no obstant això, que al llarg de les entrevistes, dues de les entitats sí que van veure aquesta connexió, i fins i tot la identifiquen com una dimensió d'interès, que pot ajudar a millorar la seva acció pública. La connexió s'estableix principalment des dels impactes que la crisi climàtica pot tenir en l'autonomia de les dones sobre el seu cos (per exemple, els possibles impactes de l'ecoansietat en la decisió sobre maternitats) i en el risc de patir violències sexuals (per exemple, en el cas de les persones refugiades climàtiques). Des d'aquesta posició d'interès identifiquen la falta de coneixement específic i de formació com a principals barreres en l'aplicació i elaboració d'aquests conceptes.

5. Conclusions

El paradigma de la interseccionalitat permet abordar l'acció climàtica des d'una mirada sistèmica i complexa, fugint de discursos reduccionistes i aportant elements transformadors que interpel·len directament a l'acció per canviar aquelles estructures socials, polítiques i culturals que contribueixen a perpetuar aquelles desigualtats que són part del problema, incloses les desigualtats de gènere. Des d'aquesta mirada més àmplia els col·lectius en defensa de la justícia climàtica i dels drets sexuals i reproductius comparteixen diverses lluites. Aquests col·lectius es troben sota el paraigua de la justícia social i els ecofeminismes, en la defensa de les sobiranes, els espais comunitaris i els serveis públics de qualitat (especialment la salut i l'educació), el dret a una vida lliure de violències, la redistribució de recursos i el reconeixement del rol fonamental d'altres sabers i actors socials diversos. Tots aquests elements es consideren fonamentals per a una transició ecosocial justa i la creació de futurs més inclusius i sostenibles enfront la crisi climàtica.

Més enllà de mostrar les possibilitats d'un abordatge compartit de la justícia climàtica i la justícia sexual i reproductiva, aquest article mostra com la interseccionalitat comença a abordar-se a nivell polític, des de la identificació de categories socials que condicionen la vulnerabilitat de les persones davant del canvi climàtic, per una banda, i l'eficiència o l'èxit de la implementació de polítiques públiques, per l'altra. Com assenyalen García-Castillo i García-Romeral (2023) totes les polítiques de canvi climàtic són interseccionals, ho siguin explícitament o no, ja que tenen uns impactes diversos en la ciutadania segons l'encreuament d'eixos de desigualtat. Abordar de forma integrada aquests eixos (i no només separant variables, com seria la de gènere) és un primer pas per poder generar polítiques que puguin conscientment combatre aquestes desigualtats (idem).

Aquest abordatge, però, comporta reptes analítics i pràctics, tal com suggereixen els resultats. A nivell analític, trobem que mentre que certes categories com el nivell socioeconòmic, l'edat o el gènere s'identifiquen en la diagnosi d'impactes i vulnerabilitats climàtiques (coincidint també amb l'estudi de García-Castillo i García-Romeral

2023), altres categories rellevants, com la raça, persones migrants/migrades, estatus legal, diversitat funcional o orientació sexual no hi estan representades. Aquestes categories són, no obstant això, condicionants importants en la capacitat de resposta enfront dels impactes del canvi climàtic i en la generació de solucions justes. Una línia d'acció bàsica, per tant, implica generar indicadors apropiats per fer un seguiment en clau de justícia climàtica interseccional de les polítiques públiques. Això implica construir, entre d'altres, fonts d'informació, sistemes de recollida de dades o sistemes de monitorització i anàlisis sensibles a aquestes categories i realitats diverses, que manquen encara en la planificació climàtica actual (García-Castillo i García-Romeral, 2023) i segurament de manera més general a nivell de polítiques públiques. La creació d'un índex de vulnerabilitat al canvi climàtic (IVAC), encarregat per l'Àrea Metropolitana de Barcelona a l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) (García-Sierra i Domene, 2022), és un primer pas en aquest sentit, que podria aprofitar-se per ampliar les categories incloses actualment a altres grups socials com ara les persones racialitzades, les diversitats funcionals, les diversitats sexuals o les identitats dissidents.

A nivell pràctic, aquesta integració implica un treball cooperatiu entre departaments i administracions i organitzacions de base, clau per a un abordatge interseccional en les accions dins de l'agenda climàtica. Concretament, la col·laboració entre els sectors vinculats a la planificació climàtica (adaptació i mitigació), la igualtat de gènere i la salut és imprescindible (Women Deliver, 2021). No obstant això, aquesta vinculació *per se* no garanteix l'abordatge dels DSIR, com suggereixen estudis previs (NAP Global Network i Women Deliver, 2020). La formació en perspectiva crítica de gènere i la col·laboració amb entitats i àrees que treballen des d'aquesta perspectiva emergeix també com a element clau per dissenyar polítiques climàtiques més interseccionals. La mirada i conceptualització des de les entitats en defensa dels DSIR pot portar a enriquir aquesta perspectiva, evitant la reproducció d'estereotips sobre els rols de gènere i introduint discursos més crítics i matisats, més enllà del binomi home-dona. Alhora, això va lligat a la necessitat d'incorporar més diversitat d'ac-

tors socials en els processos participatius dins de l'agenda climàtica, per garantir la representativitat de grups socials afectats/vulnerables però menys presents en aquests processos. Aquest darrer pas hauria d'anar acompanyat de canvis en les dinàmiques i formats del processos participatius, oferint espais de cures, usant un llenguatge inclusiu i lliure d'estereotips i inclús articulant protocols per abordar possibles violències en espais i processos participatius.

El projecte *Amplificant la interconnexió entre la Justícia Climàtica i la Justícia Sexual i Reproductiva*, precisament, ha volgut contribuir a l'exploració i creació d'aliances entre els moviments de justícia climàtica i JSR i la reflexió per part de les administracions locals, metropolitanes i catalanes entorn dels vincles entre DSIR i una mitigació i adaptació al canvi climàtic més justa i transformadora. Tot i que modest, creiem que la recerca realitzada ha tingut impacte tant a nivell de moviments socials com a nivell institucional. D'una banda, l'anàlisi resultant del treball empíric va ser compartit amb les persones participants de moviments socials de justícia climàtica i JSR en una sessió presencial de retorn el desembre de 2022 per poder discutir-ne els resultats abans de la redacció de l'informe i generar un primer espai de trobada entre actors clau. D'altra banda, la presentació de l'informe generat pel projecte (Heras *et al.* 2023) al Parlament de Catalunya el febrer del 2023 pot ser un punt de partida perquè a nivell institucional s'obrin espais de reflexió i acció. Esperem que aquest article també contribueixi a donar visibilitat a aquesta interconnexió i aportar elements de reflexió cap a una major integració dels drets sexuals i reproductius i de la perspectiva interseccional dins de les polítiques locals de canvi climàtic.

Agraïments

Els resultats presentats en aquest article són part d'una recerca contractada per part de l'Associació Drets Sexuals i Reproductius dins del projecte *Amplificant la Interconnexió entre la Justícia Climàtica i la Justícia Sexual i Reproductiva* finançat per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. Per indagar en qüestions més concretes de la recerca, es pot consultar l'informe sencer https://lassociacio.org/wp-content/uploads/2023/02/Amplificant-la-interconnexio_web-corregit.pdf

Volem agrair a les companyes de l'Associació Drets Sexuals i Reproductius el seu acompanyament al llarg de la recerca. Volem fer un agraïment especial a totes les participants en les entrevistes i en el grup de discussió focal, per la generositat del seu temps i per l'obertura a noves maneres de conceptualitzar les interconnexions entre justícia climàtica i drets sexuals i reproductius. Finalment volem agrair a les editores d'aquest número especial Mar Satorras, Laura Calvet-Mir i Elena Domene els comentaris i suggeriments que han millorat la qualitat de l'article final.

Referències

Anguelovski, I., Roberts, D. (2011). Spatial justice and climate change: multi-scale impacts and local development in Durban, South Africa. Dins: J.A. Carmin, J. Agyeman (ed.). *Environmental Inequalities Beyond Borders: Local Perspectives on Global Injustices* (pp. 19-44), Cambridge, DT: Mit Press.

Bowleg, L. (2012). The problem with the phrase women and minorities: Intersectionality - an important theoretical framework for public health. *American Journal of Public Health*, 102(7), 1267-1273. DOI: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2012.300750>

Chatterton, P., Featherstone, D., Routledge, P. (2013). Articulating climate justice in Copenhagen: antagonism, the commons, and solidarity. *Antipode*, 45, 602-620. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2012.01025.x>

Di Chiro, G. (2008). Living environmentalisms: coalition politics, social reproduction, and environmental justice. *Environmental Politics*, 17(2), 276-298. DOI: <https://doi.org/10.1080/09644010801936230>

Dorsey, M. (2007). Climate Knowledge and Power: Tales of Skeptic Tanks, Weather Gods, and Sagas for Climate (In)Justice. *Capitalism Nature Socialism*, 18(2), 7-21. DOI: <https://doi.org/10.1080/10455750701366360>

Elmhirst, R. (2017). Ecologías políticas feministas: perspectivas situadas y abordajes emergentes. *Ecología Política*, 54, 50-57 (text traduït per Marien González Hidalgo).

Forward Together (2018). *Guía de referencia de la justicia reproductiva para los medios de comunicación*. Recuperat de <https://forwardtogether.org/tools/media-guide-abortion-latinx-community-spanish/>

García-Castillo, M., García-Romeral, G. (2022). *Justicia climática interseccional y políticas públicas de Barcelona*. Institut de Drets Humans de Catalunya. Recuperat de <https://www.idhc.org/es/publicaciones/justicia-climatica-interseccional-y-politicas-publicas-de-barcelona.php>

García-Sierra, M., Domene, E. (2022). *La calor en un futur: Índex de vulnerabilitat al canvi climàtic (IVAC)*. Bellaterra: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

Heras, M., March, H., Rodríguez, A., Gil, U. (2023). *Amplificant la interconnexió entre justícia climàtica i justícia sexual i reproductiva*. L'Associació de Drets Sexuals i Reproductius

Kaijser, A., Kronsell, A. (2014). Climate change through the lens of intersectionality. *Environmental politics*, 23(3), 417-433. DOI: <https://doi.org/10.1080/09644016.2013.835203>

Lorde, A. (1984). *Sister Outsider. Essays and speeches*. Nova York: The Crossing Press.

MacGregor, S. (2010). 'Gender and climate change': from impacts to discourses *Journal of the Indian Ocean Region*, 6:2, 223-238. DOI: <https://doi.org/10.1080/19480881.2010.536669>

Mandell, R., Israel, B.A., Schulz, A.J. (2018). Breaking free from siloes: intersectionality as a collective action frame to address toxic exposures and

reproductive health. *Social Movement Studies*, 18:3, 346-363. DOI: <https://doi.org/10.1080/14742837.2018.1556091>

Mikulewicz, M., Caretta, M.A., Sultana, F., Neil J. W. Crawford (2023). Intersectionality & Climate Justice: A call for synergy in climate change scholarship, *Environmental Politics*, DOI: [10.1080/09644016.2023.2172869](https://doi.org/10.1080/09644016.2023.2172869)

NAP Global Network i Women Deliver (2020). *Salud y derechos sexuales y reproductivos (SDSR) en los procesos del Plan Nacional de Adaptación (PNAD): Explorando un camino para hacer realidad los derechos y la resiliencia*. Dazé, A. (autor principal). Instituto Internacional para el Desarrollo Sostenible. Recuperat de <https://napglobalnetwork.org/wp-content/uploads/2021/02/napgn-es-2021-srhr-in-nap-processes.pdf>

Rodó-Zárate, M. (2021). *Interseccionalitat. Desigualtats, llocs i emocions*. Barcelona: Tigre de Paper.

Schlosberg, D., Collins, L. B. (2014). From environmental to climate justice: Climate change and the discourse of environmental justice. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 5(3), 359-374. DOI: <https://doi.org/10.1002/wcc.275>

Strange, K., Satorras, M., March, H. (2022). Bridging Urban Climate Justice and Participatory Governance to Explore the Transformative Capacity for Climate Resilience. Dins: I. Ruiz-Mallén, H. March, M. Satorras (eds.). *Urban Resilience to the Climate Emergency*, (pp. 21-42) Cham: Springer.

Sultana, F. (2021). Climate change, COVID-19, and the co-production of injustices: a feminist reading of overlapping crises. *Social & Cultural Geography*, 22:4, 447-460. DOI: <https://doi.org/10.1080/14649365.2021.1910994>

Svampa, M. N. (2020). ¿Hacia dónde van los movimientos por la justicia climática? *Revista Nueva Sociedad*, 286, 107-121.

Women Deliver (2021). *The Link Between Climate Change And Sexual And Reproductive Health And Rights. An evidence review*. Recuperat de <https://womendeliver.org/wp-content/uploads/2021/02/Climate-Change-Report.pdf>